
Ze života ČPdS

Vzpomínky na Jiřího Kotáska

Se jménem Jiřího Kotáska jsem se setkával v pedagogických časopisech od šedesátých let. Jeho příspěvky mě upoutaly svou věcností, formulační jasností a hlavně tematickou zaměřeností, poněvadž mířily do vzdělávací praxe. Vzpomínám například na jeho přehlednou studii o problematice učiva, o níž jsem s autorem diskutoval. Byl to též podnět pro naše seznámení a později i sblížení. První setkání na mě zapůsobilo silným dojmem, který se postupně prohluboval a umocňoval: byla to vlídná vstřícnost, s níž k člověku přistupoval, nepředstíraná skromnost, jak hodnotil výsledky své práce, a ochota začínajícího autora podporovat a pomáhat mu.

Naše styky se postupně zintenzivnily a zesílela též spolupráce. Jejím základem zřejmě byla Pedagogická fakulta v Brně, na níž Jiří Kotásek studoval a kam jsem já přešel z Filozofické fakulty UP v Olomouci. Příležitost ke spolupráci se podstatně zvýšila, když se Jiří Kotásek stal předsedou ČsPdS a já místopředsedou, který obstarával koordinaci se Slovenskou pedagogickou společností (nejednou jsme spolu byli na Slovensku). Velmi hlubokou vzpomínku mám na sjezd ČsPdS, který se konal po okupaci „spřátelenými“ armádami a na němž Jiří Kotásek uspořádal symposium, vědeckou rozpravu o aktuálních úkolech pedagogiky za nastalé situace. Mistrovská řečnická forma jeho vystoupení a odvaha, s níž kriticky posoudil tušené perspektivy našeho oboru, ve mně vzbudily obdiv a nadšení, ale i obavy o další osud řečníka. To se, bohužel, plně potvrdilo, poněvadž Jiří Kotásek byl umlčen, odstraněn z vědecké práce a vystaven persekuci.

Několikrát jsem Jiřího Kotáska navštívil, když nuceně pobýval v přidělené místnosti u Jindřišské věže. V duchu jsem ho nazýval „jindřišským vězňem“, poněvadž sice musel chodit do práce, ale vlastně nic nesměl dělat. Opět jsem ho obdivoval, jak statečně svůj osud snášel – nevzdával se, orientoval se na ty aktivity, které mohl vykonávat, a na ty kolegyně a kolegy, kteří se nebáli a podporovali ho. I pro mne to bylo velké povzbuzení. V tomto období pronikl do problematiky oborových didaktik a začal se zabývat vzděláváním

učitelů, zejména vysokoškolských, rozvíjel vysokoškolskou didaktiku a přes nepřízeň režimu se postupně stal uznávaným pedagogickým expertem.

Po pádu komunistického režimu se spectabilis Kotásek neuzavírá do problémů fakulty, kterých bylo zajisté dost, ale stojí v čele snah o reformu československého školství s výhledem na sjednocující se Evropu. Není snad ani možné vypočítat všechny jeho aktivity, ale nelze ani pominout jeho vazby na UNESCO, OECD atd., jeho angažovanost za rozvoj pedagogiky a školství a přínos vzdělávací politiky. Z jednoho pracovního setkání mám dodnes neobyčejně živý, inspirativní zážitek. Byl jsem oponentem jeho projektu vytýčujícího cíle a strategie postupu transformace našeho školství. Jako hlavní řešitel dokázal Jiří Kotásek zangažovat pro tento aktuální problém řadu významných pedagogů a psychologů. Z rozpravy nad problematikou ve mně stále zůstává úcta a intelektuální nadšení nad úrovní vědecké diskuse, kterou Kotásek inicioval, řídil a naplňoval podnětnými myšlenkami.

Se stupňujícím se pracovním vypětím se zmenšovala možnost se s Kotáskem setkávat, protože bylo třeba respektovat, že jeho komunikační prostor se příliš rozšířil. Avšak nezměnila se jeho ochota pomáhat všemu progresivnímu a šířit optimismus, zápal pro vědecké řešení problémů a přátelské ovzduší, které kolem sebe vytvářel. V této atmosféře jsem se s Jiřím Kotáskem naposled setkal při zahájení řešení projektu *Centrum základního výzkumu školního vzdělávání*, který řídil a k němuž přizval i pracovníky z Pedagogické fakulty MU v Brně.

Počet vzpomínek by se mohl rozšířit, ale vybral jsem jen ty, které mi trvale zůstaly v paměti. Všechny vzpomínky bez výjimky jsou krásné – soustřeďují se kolem výjimečné osobnosti – ale současně jsou též bolavé, neboť ten, ke kterému se váží, od nás nečekaně odešel. Milý Jiří, krásné vzpomínky zůstávají u všech, kteří Tě poznali nebo s Tebou spolupracovali, budou nás obohacovat a posilovat i nadále. Díky za vše!

Josef Maňák

Zprávy

Ohlédnutí za Evropským rokem výchovy prostřednictvím sportu

Zvýšený důraz na zdravý životní styl patří v současnosti k nejčastěji připomínaným tématům. Odborníci – nejen lékaři, ale i psychologové nebo pedagogové – se na celém světě shodují, že s touto problematikou zvláště souvisí výraznější zastoupení tělesné výchovy a sportu v aktivitách soudobé populace všech věkových kategorií. Naznačený požadavek se pak logicky stále častěji objevuje v řadě oficiálních i neoficiálních dokumentů regionální, celostátní i globální povahy.

Význam tělesné výchovy a sportu se týká nejen podpory zdravého životního stylu, ale celé řady dalších významných oblastí. Již od začlenění gymnastické (tzn. tělesné) výchovy do komplexního rozvoje jedince v antickém Řecku jako by nikdo nepochyboval o edukačních možnostech sportu. I když někteří skeptičtí vědci právem poukazují na obtíže spojené s průkazným doložením vlivu sportu na rozvoj houževnatosti, cílevědomosti či smyslu pro fair play, tedy lidských kvalit, jejichž rozvoj se nejčastěji spojuje právě se sportem, patřila a patří tato oblast k základním prostředkům výchovy.

Vedle rozvoje zmíněných osobnostních kvalit se v současnosti význam sportu spatřuje zvláště v pozitivním usměrňování agresivity, v posilování sociálního vědomí i v rozvoji demokratických sdružení občanů. Často se v této souvislosti hovoří o podpoře aktivního způsobu života, který patří mezi nejdůležitější a nejefektivnější součásti prevence drogové závislosti, alkoholismu, kriminality a dalších negativních sociálních jevů. Nezanedbatelné nejsou ani aspekty socializační, etické, estetické, rekreační, kompenzační, hédonistické ad. Tělesná výchova a sport tak představují významnou dimenzi, bez které si již nedovedeme představit rozvoj zdravé osobnosti.

Současně s výčtem pozitiv tělesné výchovy a sportu se právem poukazuje na problémy této oblasti. Empirické výzkumy dokládají, že zvláště u dětí a mládeže trvale klesá míra spontánního sportování a jejich vztah ke sportu se stále více polarizuje. Na jedné straně poměrně malá část dětí a mládeže

intenzivně sportuje, na druhé straně velká část dětí a mládeže postrádá jakoukoliv fyzickou aktivitu během svého volného času. Soustavně se zvyšují počty zdravotně oslabených dětí a nárůst civilizačních chorob se projevuje i v počtech občanů s invalidním důchodem.

Řada problémů souvisí se soudobým vrcholovým sportem. Nejde jen o sportovce samotné (např. dopingové aféry) či vztahy mezi nimi (např. narůstající příklady hostility), ale i o sociálně patologické projevy některých „sportovních diváků“. Ty se nejčastěji nabalují na nejpobulárnější sportovní hry – na lední hokej a fotbal. Bohužel – a to není samozřejmě jen problém středoevropský, ale globální – se tak sport paradoxně stává živnou půdou nejen pro posilování pozitivních sociálních vazeb, ale i pro šíření nevráživosti, zastrašování i násilí. Projevuje se v agresivitě samotných sportovců a především sportovních diváků, a to v rovině verbální, nonverbální i fyzické.

Z hlediska naznačených pozitiv i negativ věnovala v posledních letech tělesné výchově a sportu zvýšenou pozornost Evropská unie. Její zájem vyústil rozhodnutím Evropského parlamentu a Rady Evropy č. 291/2002/EC ze dne 6. února 2003 ve vyhlášení roku 2004 za Evropský rok výchovy prostřednictvím sportu (European Year of Education through Sport – EYES 2004). Evropská komise poskytla 11,5 mil. EUR, kterými podpořila 195 projektů ve 28 participujících zemích, a to na místní, regionální, národní a nadnárodní úrovni i v rámci celého Společenství. V České republice získalo podporu čtrnáct projektů dvojího typu. Jednak projekty s působností v rámci Evropského společenství (projekt zahrnoval partnery z nejméně osmi zemí), jednak projekty na místní, regionální, národní nebo mezinárodní úrovni.

Základní obsahové zaměření Evropského roku výchovy prostřednictvím sportu vymezily následující cíle:

- Podporovat spolupráci vzdělávacích a sportovních institucí.
- Využít sport pro růst vědomostí a dovedností, které umožní mladým lidem nejen rozvíjet jejich fyzické schopnosti, ale pomohou jim získat pozitivní sociální vlastnosti.
- Zvýšit vědomí o pozitivním vkladu dobrovolné práce v mimoškolním vzdělávání.
- Organizováním sportovních a kulturních setkání podporovat hodnotu vzdělávání v rámci mobility žáků, zejména v multikulturním prostředí.
- Podnítit výměnu dobrých zkušeností se sportem ve vzdělávacích systémech s cílem podpořit společenskou integraci znevýhodněných skupin.
- Podporou sportu ve škole vytvářet lepší rovnováhu mezi intelektuálními a fyzickými aktivitami.
- Zkoumat problémy mladých sportovců zapojených do výkonnostního sportu.

Evropský rok výchovy prostřednictvím sportu v jednotlivých zemích oficiálně zahajovaly tzv. „Opening Ceremony“. Celospolečenskou dimenzi a zdůraznění podstatných rysů Roku sportu si můžeme ilustrovat na přístupu Rakouska. Na rozdíl od českého zahájení, jež proběhlo přes značné úsilí Národního koordinačního sboru EYES 2004, podpory sportovních fakult a dalších sportovních subjektů prakticky bez zájmu české vlády, a tím i médií, a bez potřebné popularity mezi širší veřejností, se analogická akce v Rakousku konala za maximální účasti všech zainteresovaných stran. Slavnostní zahájení proběhlo ve Vídni za velkého zájmu předních politiků, sportovních organizací, samotných sportovců, médií i sponzorů. Význam, jaký Evropskému roku sportu věnovali rakouští představitelé, byl markantní v hlavní části programu, kdy osm nejvyšších představitelů politického a sportovního života (nechyběl jediný z avizovaných hostů!) přiblížilo svůj přínos:

- Spolková ministryně pro vzdělávání, vědu a kulturu zdůraznila, že sport tvoří důležitou součást komplexního rozvoje osobnosti a v rakouském školství má mimořádnou hodnotu. Moderní pojetí výuky tělesné výchovy a řada dalších sportovních příležitostí podporuje rozvoj sportu v Rakousku i smysluplnou náplň volného času. Sport je v Rakousku současně důležitým ekonomickým faktorem a vytváří okolo 100 000 pracovních míst.
- Představitelka Spolkového ministerstva zdravotnictví a žen připomněla, že v Rakousku zemře ročně 71 000 lidí na infarkt a okolo 20 000 na mrtvici. Jedním z hlavních důvodů tohoto stavu je nedostatek pohybu. V rámci reformy rakouského zdravotnictví se proto preferuje důraz na pohyb, zdravou výživu a eliminaci stresů. Evropský rok výchovy prostřednictvím sportu se tak stal další vhodnou příležitostí pro posílení pohybových aktivit občanů, a tím také jejich zdraví.
- Spolkový ministr pro sociální zabezpečení, generace a ochranu spotřebitelů zdůraznil nutnou spolupráci mezi vzdělávacími, sportovními, zdravotnickými a sociálními zařízeními v rámci aktivit Evropského roku sportu. Vytváření partnerství mezi zmíněnými zařízeními by samozřejmě nemělo být pouze záležitostí tohoto roku, ale mělo by přerůst ve stabilní a dlouhodobou kooperaci. Evropský rok sportu se tak stal vhodnou příležitostí nejen pro institucionální spolupráci, ale také – řadou projektů pro různé věkové skupiny – šancí pro posílení solidarity mezi generacemi.

Markantní podpora rakouské spolkové vlády, participace hlavních sportovních subjektů, příspěvky řady silných sponzorů, zájem médií a především řada sportovních projektů podpořených nejen z finančních prostředků Evropské unie, ale i z místních zdrojů ilustrovala význam sportu v soudobé společnosti a jeho nezastupitelný přínos nejen pro resort školství a tělesné

výchovy, ale současně i sociálních věcí, zdravotnictví, financí, ekonomiky, kultury ad.

Důraz na rozvoj pozitivních sociálních vztahů v rámci vybraných sportovních odvětví, v konkrétní komunitě a především s širším dosahem celonárodním i nadnárodním byl typický pro úspěšné, a tedy i finančně podporované projekty Evropského roku výchovy prostřednictvím sportu. Jejich podstatnou sociální orientaci můžeme ilustrovat na několika vybraných příkladech:

- „Supermaraton Vídeň–Budapešť“ se konal od 19. do 23. října 2004 a jeho trasa vedla Rakouskem a Maďarskem. Vzhledem k tomu, že se Maďarsko 1. května 2004 připojilo k EU, měl tento ročník také poprvé přídomek „běh bez hranic“. Cesta 700 běžců z 15 zemí vedla přes dva rakouské a tři maďarské regiony, přes Vídeň i Budapešť. Závodu se zúčastnil rovněž zvláštní tým EYES nazvaný „Kenguru-Micro Pack“ složený z žáků maďarských základních škol, kteří běželi celý 352 km dlouhý závod.
- Evropská unie kladla důraz zvláště na nadnárodní projekty, které funkčně v určité oblasti propojují velké evropské regiony. Uvedený trend naplnil projekt „Zřízení sportovní školy pro evropský region“ Belgie, Lotrinska, Lucemburska, Porýní a Sárnska. Nová mezinárodní Sportovní škola vytvořila nejen multikulturní prostor pro sportovní rozvoj mladých vrcholových sportovců, ale současně usiluje o optimální skloubení náročného sportovního tréninku se vzdělávacími potřebami současné společnosti.
- Ukázkou zajímavého lokálního projektu, reagujícího na palčivé společenské problémy, byl program v německém Teneveru (městská část Brém) s názvem „Děti, mládež a rodiče v Teneveru jdou do toho“. Tenever je typický řadou současných indikátorů složité sociální situace – má vysokou nezaměstnanost, mnoho jeho obyvatel žije pouze ze sociálních dávek, vykazuje rozsáhlou kriminalitu mládeže ad. Současně zde však žije nejvíce dětí ze všech částí Brém, což souvisí dále s faktem, že dvě třetiny všech obyvatel Teneveru jsou imigranti. K dalším problémům této čtvrti patří, že dosud nabízí velmi málo sportovních možností. Absence pohybových aktivit dětí a mládeže má pak negativní dopady nejen na jejich zdravotní stav, ale i na jejich sociální vztahy. Pro multikulturní a sociálně velmi obtížné postavení dětí a mládeže má sport velký význam z hlediska zdravotních aspektů a současně pro jejich sociální vývoj i pro společenskou integraci. Cílem uvedeného projektu proto bylo za podpory vzdělávacích a sportovních institucí vytvořit lepší podmínky pro sportovní aktivity dětí a mládeže, a tím přispět k jejich integraci, ke zlepšení zdravotního stavu i vzájemných sociálních vztahů.

- Cílem projektu Fakulty sportovních studií Masarykovy univerzity pod názvem „SISMOS“ – Integrovaný systém sportovních pohybových aktivit – bylo vytvořit ve spolupráci s univerzitním Vysokoškolským sportovním klubem, městskými a krajskými institucemi komplexní systém sportu na brněnské univerzitě. Systém navazuje na obligatorní sport studijních programů a měl by studentům umožnit věnovat se dále zájmově sportovním pohybovým aktivitám během celého studia, a tím podporovat zdravý životní styl.

Jaký byl Evropský rok výchovy prostřednictvím sportu? Bezesporu přínosný tím, že zdůraznil, že v centru společenského zájmu stojí nejen výkonnostní a vrcholový sport (bez negativních jevů v podobě dopingu či diváckého násilí), ale především sport pro všechny. Sport pro děti, mládež, dospělí i seniory, jenž pozitivně přispívá ke zdravému životnímu stylu, prohlubuje sociální a multikulturní vztahy, a v duchu Coubertinových ideálů tak pomáhá kultivovat celou společnost.

Vladimír Jůva

Aktivní vzdělávání rodičů

V širší veřejnosti stále převládá stanovisko, že vzdělávací úspěšnost dítěte závisí především na osobním talentu a nadání dítěte a na jeho pili a snaze se ve školním prostředí prosadit. Předpokládá se, že tyto schopnosti jsou vrozené. V sedmém roce věku dítěte tedy zcela postačí předat dítě do „pečovatelské péče školy“, čímž zodpovědnost rodičů končí. Škola pak vytřídí žáky podle jejich schopností a ty jsou vyjádřeny formou klasifikace.

Je sice pravdou, že k dosažení vysoce nadprůměrných výsledků potřebuje dítě nadprůměrnou inteligenci, ale rovina inteligence, ve které dítě myslí, není v žádném případě zárukou, že jeho školní výsledky budou této rovině odpovídat. Výzkumná šetření naznačují, že se podíl vrozené inteligence na školním úspěchu dítěte pohybuje pouze někde okolo 30 %. Úspěšnost vzdělání tedy závisí i na jiných faktorech – především na sociálním a kulturním prostředí rodiny. Právě rodina pokládá ty nejpodstatnější základy osobnostního a kognitivního vývoje dítěte, včetně hodnot a postojů k sobě, k vnějšmu světu a ke vzdělávání vůbec. Nelze spoléhat na to, že škola zásadním způsobem ovlivní tyto základní charakteristiky a předpoklady pro plnohodnotné začlenění dítěte do společnosti. Celá řada sociologických a psychologických studií jasně dokládá, že základní osobnostní předpoklady pro vzdělávací a společenský úspěch jsou ve většině případů utvářeny právě v prvních sedmi letech života (viz např. Colemanova zpráva, 1969). Rovina dané vzdě-

latelnosti dosažená rodinou v tomto věku je pak typicky umocněna působením školy. Tento efekt je přesně identifikován a vysvětlen teoriemi kulturní a sociální reprodukce, např. v práci Pierra Bourdieuho, jehož odborné pojmy, jako jsou *habitus* a *kulturní kapitál*, jsou dnes v sociologickém diskurzu dobře žity. Jinak řečeno, cyklický vývoj sociálního a kulturního začlenění jedince má tendenci se reprodukovat prostřednictvím kvality rodinné výchovy.

Evropská komise je si dobře vědoma těchto vztažností, které výrazně omezují využití tzv. lidského kapitálu a integraci marginalizovaných skupin do hlavního proudu společnosti, obzvláště v kontextu konkurenceschopnosti Evropy a nutnosti obstát v globální soutěži. Program *Socrates* je jedním z nástrojů, kterých komise v této souvislosti používá. Podprogram *Grundtvig 2* je specificky zaměřen na vzájemnou výměnu zkušeností v oblasti dalšího vzdělávání. Nejde však pouze o odborné vzdělávání, ale především o vzdělávání a výchovu v oblasti sociální inkluze, se zaměřením na kultivování občanských dovedností a posun v hodnotách a postojích sociálně a jinak znevýhodněných skupin. Řešení této otázky je právě zadáním projektu GRAPE (GRundtvig Active Parents Education/Aktivní vzdělávání rodičů).

Na projektu GRAPE pracují partnerské instituce z Portugalska, Holandska, Litevska a Rumunska. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity je koordinujícím partnerem. Cílem projektu je vyvinout model interaktivního vzdělávání, který by pomohl rodičům nějakým způsobem znevýhodněných dětí, aby dokázali lépe zvládat jejich vývojové problémy. Zaměřuje se na lepší porozumění vzdělávacím možnostem pro jejich děti, a tak těmto rodičům nabídnout poznatky a dovednosti, aby byli schopni aktivně a konstruktivně podpořit své děti jako aktivní činitele v utváření jejich vlastního plnohodnotného občanského života v rámci evropské společnosti.

Projekt je třífázový a probíhá již od roku 2004. V současné době probíhá třetí fáze – experimentální šetření s vybraným vzorkem rodičovské populace. V této fázi budou použity speciálně vyvinuté tréninkové materiály, a to prostřednictvím dílny a individuálních konzultací. Základním úkolem pro rodiče bude použití tréninkových materiálů k řešení problematických situací. Pro vyhodnocení experimentu bude použit evaluační nástroj, který poslouží i k získání vstupních hodnot.

Předpokládáme, že by mohlo dojít alespoň k částečnému posunu v následujících oblastech:

- zlepšení interakce a schopnost rozvíjet mezilidské vztahy v rodině;
- posun ve schopnosti pomoci dítěti s domácími úkoly a se studiem;
- větší angažovanost ve výchově a vzdělávání vlastních dětí;
- posun ve spolupráci s třídním učitelem;
- zlepšení porozumění fungování školského systému;

- zlepšení plánování vzdělávací kariéry dítěte;
- otevřenější přístup k životu místní komunity.

Předpokládáme, že výsledek našeho experimentálního šetření bude sloužit jako východisko pro další práci v této oblasti. V této souvislosti se nabízí možnost většího projektu v národních rovinách, kdy by se takového projektu zúčastnil větší počet školních tříd. Primárním cílem by bylo rozvíjení spolupráce rodiny se školou.

Poznámka: Projekt GRAPE je podporován grantem od Národní agentury Socrates, podprogram GRundtvig 2.

Václav Souček

Střední školy v Keni

Střední školy v Keni se dělí na školy sponzorované státem (školy státní) a na školy soukromé. Státní školy jsou

1. národní – navštěvují je studenti ze všech provincií;
2. provinční – jsou ve větších městech ve všech provinciích – Nairobi, Central, Eastern, Coast, Western, North Eastern, Rift Valley;
3. oblastní;
4. harambee – určeny pro malé vesnice, společenství.

Střední školy jsou buď dívčí, chlapecké, nebo smíšené. Uniformy na školách odpovídají „tradici“ anglického působení v Keni do roku 1963. Soukromé školy jsou zpravidla za městem, jsou zakomponovány do krajiny, do zeleně přilehlých lesů.

Základní školy – školní docházka začíná v šesti letech – jsou osmileté, střední školy čtyřleté, absolvovat vysokou školu trvá 4–5 let.

Žáci ukončují základní školu s certifikátem Kenya Certificate of Primary Examination (KCPE) a střední školu s certifikátem Kenya Certificate of Secondary Examination (KCSE). KCSE opravňuje k přijetí na vysokou školu.

Při svém studijním pobytu v Keni jsem navštívil čtyři střední školy:

1. Loreto High School Limuru – katolická státní škola, působila zde Wangari Maathai, nositelka Nobelovy ceny za mír v roce 2004;
2. Ebenezer Academy School Bogario – soukromá katolická škola, kde studoval bývalý keňský prezident Daniel Moi – v roce 1983;
3. Shah Lalji Nangpas Academy Nakuru – soukromá škola (pro děti z velmi bohatých rodin);
4. Hilleres Secondary School – mezinárodní škola v Nairobi, zřejmě nejlepší střední škola v Keni.

Většina středních soukromých škol v Keni se řídí vzdělávacím programem Velké Británie, další pak pracují podle vzoru USA, Japonska, Německa a Francie. Školní rok státních škol se kryje s kalendářním rokem, školní rok s anglickým programem začíná 1. září – studenti mají prázdniny v červenci a srpnu a dále dvakrát po třech týdnech v dubnu a v prosinci.

Na soukromých školách se platí poplatek 500 USD ročně až 500 USD měsíčně. Nejdražší střední školou v Keni je právě Hillcrest International School.

Ebenezer Academy School Bogario má poměrně dobře vybavenou knihovnu, učebny, počítačovou pracovnu a laboratoře. Ve škole je i oddělení pro mentálně postiženou mládež – výrazným prostředkem práce s postiženými dětmi je hudba. Školu tvoří obrovský klidný areál, ve kterém jsou i ubytovací prostory pro rodinu ředitelky školy a další pracovníky školy, fotbalové, basketbalové a volejbalové hřiště. Studenti mají odborné prostory školy k dispozici po celý týden – zejména studenti nejvyššího ročníku se tak mohou odpovědně připravovat ke zkoušce KCSE. Škola má navíc i vlastní náhradní zdroj elektrické energie a perfektní svod dešťové vody, která je studenty využívána k praní prádla a šatů. Ve škole jsou talentovaní studenti, kteří se dobře dostávají zejména na zahraniční vysoké školy.

Shah Lalji Nangpas Academy Nakuru tvoří mateřská, základní a střední škola. Obrovskému areálu dominuje tělocvična s bazénem a tenisové kurty.

Hillcrest International Schools tvoří Hillcrest Secondary School, Hillcrest Preparatory School a Forestcrest Kindergarten. Byla založena v roce 1973. Rozlehlý areál s plochou zhruba deset hektarů je umístěn patnáct kilometrů od Nairobi. Na škole studuje více než 500 studentů, 450 z nich je ve škole ubytováno. Hlavním cílem výuky je rozvoj individualit a talentů, optimální rozvoj multikulturního myšlení, důraz na humanitní citění, pozitivní vztah k ekologii. Intelektuální, sociální, humanitní, umělecký, duševní a fyzický rozvoj je vytvářen prostřednictvím variabilních vzdělávacích osnov, které jsou postaveny na vysokých humanitních standardech a rozvoj všech studentů probíhá v atmosféře tolerance a porozumění.¹

Ve vedení školy je ředitel (= hlavní učitel), zástupce ředitele, ředitel pro rozvoj, ředitel pro studium, tři vedoucí oddělení. Profesorský sbor tvoří 32 odborníků a dále 27 hostujících profesorů-specialistů (ti jsou přijímáni v souvislosti se zájmy studentů). Na Hillcrest Secondary School vyučují profesori z Keni, Anglie, Skotska, Francie, Ruska, Kanady, Španělska a Irsku.

Na Hillcrest Secondary School se studují následující jazyky: angličtina, francouzština, němčina, španělština, italština, latina, japonština a dále před-

¹Ve škole studují děti několika ministrů, nejvyšších státních úředníků, děti pracovníků zastupitelských úřadů a expertů pracujících v Keni atd.

měty anglická literatura, podrobná anglická literatura, kiswahilština, matematika, vyšší matematika, fyzika, chemie, biologie, počítače a jejich užití, sociologie, historie, geografie, ekonomie, obchod a zboží, právo, psychologie, design a technologie, umění a design, hudba, drama a divadlo, potravin, tělesná výchova, informační technologie.

Výuka fyziky probíhá podle velmi kvalitních anglických učebnic fyziky, z nichž jmenujme např.: *Explaining Physics*, *Physics for Today and Tomorrow*, *Physics*, *Nuclear and Particle Physics Option*.² Je radost z takových knih studovat, obsahují studijní text, úlohy, výsledky, návody k experimentům, připravují ke zkouškám z fyziky atd.

Pět profesorů fyziky má „k ruce“ dva asistenty, kteří připravují pomůcky, experimenty, laboratorní úlohy, didaktickou techniku atd. Každý předmět má svoje speciální pracovny, potřebné prostory, laboratoře. Vše je vybavené nejmodernější technikou.

Studenti školy jsou zapojeni do řady mezinárodních odborných aktivit a samozřejmě do vybraných aktivit studentů v Keni, např. *East African Model United Nations*.

Keňané velmi dobře chápou význam vzdělání, které je odrazovým můstkem k vyšším příjmům, k lepšímu společenskému postavení. A základním krokem jsou právě střední školy. Mají v Keni obrovský význam, staly se doslova byznysem, snahou je absolvovat tu „správnou, prestižní“ střední školu. Keňa sází na vzdělání!

Mezinárodních odborných aktivit a soutěží se mohou zúčastňovat jen bohaté školy. Například v mezinárodním Turnaji mladých fyziků reprezentuje nejen Keňu, ale celou Afriku Hillcrest Secondary School – je schopna zaplatit letenku profesorům, rodiny zaplatí letenky studentům. Práce s talentovanými studenty na Na státních školách v Keni nelze proto v současné době pozorovat žádnou práci s talentovanými žáky.

Absolventi středních škol v Keni studují vedle domácích vysokých škol dále i na univerzitách v zahraničí: USA, Velká Británie, Kanada a Austrálie. Bohužel jen malý počet absolventů zahraničních vysokých škol se vrací zpět do Keni.

V Keni jsou čtyři státní univerzity: Nairobi University, Kenyatta University, Egerton University, Moi University a několik univerzit soukromých, např. Kabarak Univerzity (přírodní a technické vědy), USIU (United Sta-

²Pople, S.: *Explaining Physics*. Oxford: University Press, 2001, 384 pp.
Runcán, T.: *Physics for Today and Tomorrow*. London: John Murray, 1994, 272 pp.
Hutchings, R.: *Physics*. T. Nelson and Sons, UK, 1992, 626 pp.
Francisco, S.: *Nuclear and Particle Physics Option*. Nairobi: Hillcrest Secondary School, 2005, 44 pp.

tes International University) atd. Po čtyřech letech studia jsou udělovány tituly: B.Sc., B.A., B.Eng.

Profesorem daného předmětu, například fyziky, se může stát absolvent univerzitního tříletého studia fyziky, který absolvuje ještě jeden rok pedagogické přípravy, nebo absolvent čtyřletého studia učitelství fyziky na pedagogické fakultě.

Obecně se na Nairobi University studují všechny hlavní předměty, resp. obory: matematika, fyzika, chemie, biologie, medicína, právo, přírodní, humanitní a technické vědy.

Měl jsem možnost navštívit katedru fyziky na Nairobi University, jejíž činnost pokrývá celou oblast běžné univerzitní fyziky. Někteří pracovníci katedry navštívili i konference pořádané v Československu, resp. v ČR. Zajímavé je určitě spojení Fakulty biologie a fyziky.

Tak, jako má ekonomika Keni před sebou obrovské možnosti růstu a v současné době ji má velmi výrazně spojenou s turistickým průmyslem, lze stejnou vizi uplatnit i pro rozvoj školství. Je sympatické, že keňské děti touží po vzdělání, chtějí se učit.

Děkuji svému příteli Prof. Swaminathanovi Franciscovi, M.Sc Univerzity of Madras, Ed, C Physt UK, M Inst. P, za podrobné seznámení s Hillcrest Secondary School a s jejím pracovištěm fyziky, za poskytnuté informace a studijní materiály o keňském školském systému.

Zdeněk Kluiber

Intel ISEF 2006

Paralelně vedle Mezinárodního vědeckého a technického veletrhu (Intel International Science and Engineering Fair, zkratkou Intel ISEF) proběhla v Indianapolis v USA ve dnech 7.–12. května 2006 Mezinárodní konference Intel ISEF Educator Academy 2006. Zúčastnili se jí zástupci ministerstev školství, výzkumných a vzdělávacích institucí, vědci a zástupci univerzit, organizátoři národních vědeckých přehlídek a soutěží, středoškolská učitelé orientující se na PBL (project base learning, výuka založená na projektech). Celkový počet oficiálních národních týmů byl 17 (se 119 účastníky). Další účastníci konference byli z předchozích akademií mezi přednášejícími, zastoupených zemí bylo proto ještě více. Delegaci České republiky tvořili: Ing. František Fait (hlavní manažer pro vzdělávání v ČR, Intel), Zdeněk Kluiber (didaktik fyziky – fyzik, Univerzita Hradec Králové a České vysoké učení technické, Praha) a Miroslav Kureš (matematik, Vysoké učení technické v Brně).

Konference Educator Academy přinesla řadu užitečných poznatků a informací, mj. obecně o výuce na základních a středních školách (Bill Rigney, Marlborough Public Schools, Massachusetts), nízkonákladových projektech ve výuce (Thomas Biedermann, Christian Gymnasium Hermannsburg, Freddy Stiehler, Paul-Gerhardt Gymnasium Graefenheinhichen, Německo), přístupu regionů k podpoře vědeckého vzdělávání (Lolita Andrada, Department of Education, Filipíny), uspořádání úspěšné vědecké školní konference, resp. veletrhu (Peggy Temple, Hawaii Local Science and Engineering Fair, Havaii), rozvojových a podporujících programech pro úspěšné vědecké veletrhy (Teresa Clark, Hamilton High School, Arizona), přípravě a udržení zájmu studentů pro vědecký veletrh (Catherine Tattersall, Tony Scott, University College Dublin, Irsko), komplexním statistickým zpracování výsledků předcházejícího veletrhu Intel ISEF 2005 – o hodnotitelích, kvalitách projektů, charakteristikách zvyšujících efekt prací, attributech úspěchů projektů, vyjádření učitelů vystavujících studentů, o vyhodnocení – finalistech, spolupracovnících studentů, o motivaci k vytváření projektů (Peter Rillero, Ron Zambo, College of Trachet Education and Leaderrship, Arizona State University, Arizona), letních vědeckých a metodologických školách a kurzech (Amanda Aay Alfonzo, Lynbrook High School San Jose, Kalifornie), strojírenství jako základu techniky (Christiane M. Cunningham, Museum of Science Boston, Massachusetts), vazbě studentů a vědců – metodologii a procesu přizpůsobení (Nathalie Valencia, Mary Helen Bialas, SAS Program, IEM, Kostarika) atd.

Všechny zúčastněné země na konferenci byly jejím účastníkům vzájemně představeny ve sborníku anotací konferenčních příspěvků a prezentací (Educator Academy, 2006). Představení České republiky zahrnuje uvedení české vzdělávací struktury, přehled odborných a vědeckých soutěží studentů a předpokládané perspektivy jejich rozvoje. Ty pak byly dále v průběhu konference, přirozeně pod vlivem postupně získávaných informací, rozpracovány do dvouletého akčního plánu konkrétních výstupů v pojetí vzdělávacího projektu Intelu a jeho spolupracujících institucí, který je zaměřen na posílení role vědy ve vzdělávání a na celkové zvýšení její prestiže ve společnosti. Představení našeho akčního projektu, analogicky projektů všech zúčastněných delegací, v poslední den akademie vzbudilo značný zájem posluchačů a lze očekávat, že bude sledován pozorně i nadále, zejména jeho splnění. Nicméně již současná východiska v České republice jsou dobrá, např. soutěže Středoškolská odborná činnost (SOČ) a Přehlídka prací AMAVET, které probíhají paralelně a nezávisle a v jistém smyslu se i doplňují, společně pak v mezinárodním srovnání představují i jistý kvalitativní náskok. Je však zřejmé, že analogie českých soutěží a odborných aktivit je v řadě ostatních zemí také dobře propracována. To ostatně potvrdily právě prezen-

tace Číny, Egypta, Indie, Japonska, Jordánska, Koreje, Libanonu, Nového Mexika, Pakistánu, Ruska, Saudské Arábie, Spojených států (Arizony, Colorado, Kalifornie a Washingtonu), Thajska, Turecka, Ukrajiny a Vietnamu. Všechny země jednoznačně spojovala organizační, obsahová i prezentační forma vytvořená veletrhem Intel ISEF.

Světová olympiáda mladých vědců – jak bývá někdy Intel ISEF nazýván – byla založena v roce 1950 (Kluiber, 2004). Probíhá v USA za účasti více než 1500 studentů středních škol – dosud z více než 60 zemí světa. Probíhá v následujících oborech: chování a sociální vědy, biochemie, botanika, chemie, výpočetní technika, vědy o Zemi a vesmíru, strojírenství, vědy o životním prostředí, vědy o stáří člověka, matematika, medicína a zdravotnictví, mikrobiologie, fyzika, zoologie. Pro vybrané veletržní město je samozřejmě prestiží, stane-li se pořadatelem veletrhu ISEF. Přirozeně o to více platí tato charakteristika pro účastníky veletrhu. Mají totiž otevřené dveře na ty nejlepší univerzity.

Pozornost našeho týmu soustředěna především na problematiku výuky matematiky, fyziky a informatiky a na odborné projekty studentů v navazujících oblastech (srv. např. Kureš, 2002). Byla navázána řada pracovních kontaktů, které mohou přinést další mezinárodní výměny studentů a spolupráci na vědeckém poli. Jistým vrcholem v rámci našeho studijního pobytu bylo setkání naší delegace s ředitelkou Intelu pro vzdělávání paní Brendou Musilli, která projevila upřímný zájem o koncepci vzdělávacího systému a o konkretizaci vědeckých akcí pro mládež v České republice.

Mezi hlavní získané podněty pro práci se studenty zásadně patří

- dokumentovat vše z průběhu odborné práce studentů, jejich zásadní výsledky a výstupy dílčích projektů;
- všechny zainteresované učitele jistým způsobem ocenit;
- zahajovat práci v dobře promyšleném projektu – stanovit kontrolovatelné etapy;
- učit průběžně studenty komunikovat jak s odborníky, tak i s méně zkušenými zájemci „o věc“;
- pořádat vědecké výlety – vychovávat a upevňovat pracovní tým;
- naučit se chápat rozdíly mezi jednoduchými a složitými otázkami.

Velmi intenzívně byla účastníky Educator Academy sledována i vlastní soutěž Intel ISEF. Především bylo možné seznámit se s pozadím soutěže (letos se jí účastnilo téměř 1500 zájemců ze 47 zemí), hovořit s několika porotci, se členy vědeckého výboru a organizátory veletrhu. Jako tradičně bylo v průběhu veletrhu zařazeno i nesmírně inspirativní setkání jeho účastníků s nositeli Nobelových cen.

V roce 2005 bylo oceněno zhruba 27 % účastníků veletrhu, asi 11 pro-

cent prací směřovalo k patentování. Jsou to obdivuhodné výsledky středoškolských studentů. Proto se Intel rozhodl rozdělit v letošním roce mezi nejúspěšnější účastníky veletrhu 4 miliony dolarů (1. místo v oboru – 5000, 2. místo – 3000, 3. místo – 1000, 4. místo – 500, dále jsou udělovány ceny pro kolektivy a dále vybraná vysokoškolská stipendia).

Vedle řady vzpomínek na cenné a příjemné zážitky, na setkávání a diskuse se zahraničními kolegy si členové delegace ČR přivezli z Indianapolis především množství odborných materiálů a podnětů, které budou nadále zpracovávány a bezprostředně využity. Jde mimo jiné o organizaci letních vědeckých škol mládeže, spolupráci středních a vysokých škol, o získávání studentů ve prospěch studia matematiky, přírodních a technických věd. Jde o realizaci celého odborného vzdělávacího projektu.

Literatura

Educator Academy, Intel ISEF 2006. Proceedings, Indianapolis 2006.

KLUIBER, Z. *Tvořivost učitele a účastníci fyzikálních soutěží.* Praha: ARSCI, 2004.

KUREŠ, M. *Matematické problémy pro teenagery – inteligentní zábava, tvůrčí práce, výzkum.* In *Aktivní formy podpory rozvoje nadání s důrazem na rozvoj samostatných tvůrčích aktivit.* Sborník Nadačního fondu Jaroslava Heyrovského, Praha, 2002.

Zdeněk Kluíber a Miroslav Kureš

Nové iniciativy výskumu mládeže na Slovensku

Společné aktivity Rady Evropy a Evropské komise v oblasti politiky a práce s mládeží jsou důležité zejména po roce 2004, kdy došlo k rozšíření členských krajín Evropské unie na 25 krajín. Ve všech nových členských krajinách dochází k rozvoji vědeckého výskumu mládeže a k podpoře jeho účasti na tom, co se rečou politiků označuje „lepší poznat a porozumět mládež generácií“.

Na základě průzkumné akce Evropské komise uskutočnené ještě v roce 2002 v 25 krajinách Evropy vznikla analýza (Brussels, 14. 5. 2004), v které se konstatuje, že

- *Mnohé krajiny EU nemají dostatočné informácie o mládeži a rozhodnutia, ktoré sa prijímajú, sa uskutočňujú v podmienkach slabého poznania a porozumenia osobitostiam mladej generácie.*
- *Zistilo sa, že sa nedostatočne rozvíjajú kvalitatívne a kvantitatívne metódy v oblasti výskumu mládeže a najmä, že koordinácia a dialóg medzi rozličnými aktérmi sa nepodporuje.*
- *To sa prejavuje v tom, že informácie o mládeži síce niekde existujú, ale*

nie sú k dispozícii vtedy, keď ich politici, aktéri v oblasti práce s mládežou a samotná mládeže potrebuje.

Naša skúsenosť s medzinárodnou spoluprácou CENYR – Stredoeurópska sieť výskumných pracovísk v oblasti výskumu mládeže (www.syrs.org/cenyr), ktorá vznikla v roku 2005 na podnet Slovenska a Rakúska (v súčasnosti sa do nej zapojili Slovinsko, Maďarsko, Česko a Poľsko) naznačuje, že aj úloha budovať „datový archív výskumu mládeže“ je skutočne nielen aktuálna, ale aj reálnejšia.

Expertné stretnutie (4. 4. 2006), ktoré pripravila sekcia sociológie mládeže a výchovy Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV a Katedra sociológie FF UK ukázalo, že výskumné pracoviská, ktoré sa spájajú v sieti CENYR, priniesli množstvo informácií a praktických poznatkov, ako sa takáto „databáza“ buduje, ako sa prezentuje v elektronickej podobe, ako sa zabezpečuje prístup odbornej verejnosti k informáciám. Klasický prípad predstavuje Česká republika (IDMv Prahe), ktorá prezentovala svoj projekt dataarchívu www.vyzkum-mladez.cz.

Európska komisia, jej odbor edukácie a mládeže, utvorila novú webovskú stránku, na ktorej sa má venovať systematickejšia pozornosť „poznávaniu mládeže“ v európskom priestore vznikom nového špecializovaného portálu s možnosťou participácie Slovenska (www.knowledge-youth.net).

V priebehu dvojročnej spolupráce na príprave Národnej správy o situácii mládeže na Slovensku (National report on youth policy in the Slovak Republic. Bratislava, IUVENTA 2005, s. 147) sa aktivizoval široký okruh vedeckých pracovníkov z najrozličnejších vedných disciplín (filozofia, pedagogika, psychológia, sociológia, demografia, etnológia, história, právo, ekonomia, lekárske vedy a zdravotníctvo). Aj neskoršie príprava Národnej správy o participácii a informovanosti mládeže v SR (2005) umožnila poukázať na skutočnosť, že neexistuje solídna a dostupná databáza výsledkov sociologických, psychologických i pedagogických výskumov detí a mládeže. Napriek tomu, že sa takéto výskumné akcie uskutočnili.

Odbor detí a mládeže MŠ SR zapojil Slovenskú republiku do tohto novodobého celoeurópskeho „hnutia“ budovania archívov sociálnych údajov znovu tým, že vypísal na rok 2006 grant na projekt *Dataarchív výskumu mládeže na Slovensku po roku 1993*.

Jeho cieľom je

- a) Archivovať v elektronickej a tlačenej forme empirické dáta a dokumentáciu z dostupných výskumov mládeže realizovaných na Slovensku po roku 1993
- b) Vytvoriť zdroj údajov pre potreby sekundárnej analýzy v oblasti

- výskumov mládeže a pre potreby edukácie na vysokých školách pre bakalárov, magistrov a doktorandov, pre subjekty práce s mládežou
- c) Zabezpečiť ochranu dát a dokumentácie pred stratou a zničením ich archíváciou v elektronickej podobe
 - d) Zverejnením údajov výskumu podporiť zvyšovanie úrovne informovanosti verejnosti o živote mladej generácie v slovenskej spoločnosti.
 - e) Prezentáciou metodologických informácií podporiť odbornú interdisciplinárnu diskusiu o kvalitatívnom rozvoji vedeckého výskumu mládeže na Slovensku.

Je pravdou, že niekoľkokrát vznikli iniciatívy takéto informácie sústredovať na viacerých pracoviskách, napr. Ústav informácií a prognóz školstva v Bratislave, ale nikdy neboli akceptované vedeckou komunitou.

Preto sme projekt tvorby datarchívu www.vyskummladeze.sk doplnili vznikom Slovenskej spoločnosti pre výskum mládeže (Slovak Youth Research Society). Mala by napomôcť prekonávať záujmy pracovísk, výsledky výskumov dobre uschovávať (až tak dobre, že ich po rokoch už nikto nevie nájsť). Jej poslaním je neformálne spájať špecialistov, ktorí sa tradične združujú iba vo svojich disciplinárnych vedeckých spoločnostiach (sociologická, demografická, psychologická, pedagogická).

Slovenská spoločnosť pre výskum mládeže je dobrovoľné výberové združenie vedeckých a odborných pracovníkov v oblasti spoločenských, humanitných a ostatných vied. Cieľom združenia je podporovať rozvoj vedeckého výskumu mládeže, šíriť vedecké poznatky spoločenských a humanitných a ostatných vied o mládeži vo verejnosti v záujme lepšieho porozumenia a riešenia problémov nových generácií mládeže na Slovensku.

Spoločnosť dosahuje tieto ciele tak, že:

- a) **združuje** vedeckých, pedagogických pracovníkov a študentov so záujmom o problematiku mladej generácie a jej vedecký výskum v Slovenskej republike;
- b) **zhromažďuje a analyzuje** výsledky vedeckého výskumu o hlavných oblastiach mládežníckej politiky;
- c) **pripravuje analýzy, prognózy, expertné stanoviská a vzdelávacie programy** pre potreby mládežníckej politiky a práce s mládežou na základe najnovších výsledkov výskumu mládeže;
- d) **popularizuje** výsledky vedeckého výskumu;
- e) **rozvíja spoluprácu** s vedeckými spoločnosťami a inštitúciami v záujme skvalitňovania teoretickej a metodologickej úrovne výskumu mládeže;
- f) **podporuje tvorbu a vydávanie** textov a edícií dokumentov, aj v elektronickej forme na www.syrs.org/;

- g) **získava finančné granty** na podporu originálnych projektov výskumu mládeže
- h) **podporuje účasť** vedeckých pracovníkov na výskumných projektoch v Európskej únii a na Slovensku.

O jej najnovších aktivitách sa možno dozvedieť z jej www.SYRS.org. Už dnes tu nájde návštevník informácie o najnovších výskumných projektoch (UP2YOUTH), národných a medzinárodných vedeckých spoločnostiach, výskumných pracoviskách na Slovensku, o vedeckých publikáciách. Portál otvára dvere nielen do národných inštitúcií tvorby mládežníckej politiky, ale aj európskej mládežníckej politiky. Na tejto webstránke možno rýchlejšie, ako tomu bolo doteraz, prejsť na stránku Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV (www.syrs.org/sps).

Ladislav Macháček

Profesoři Masarykovy univerzity Jan Uher, Innocent Arnošt Bláha a Ivo Možný o rodině

Na rok 2004 připadlo 10. výročí Mezinárodního roku rodiny (MRR), oficiálně vyhlášené rezolucí Valného shromáždění OSN. Členské země byly vyzvány, aby svou pozornost zvýšeně zaměřily na rodiny a na jejich specifické problémy a potřeby. Česká republika se k této výzvě přihlásila a hodlá posílit hodnotu rodiny především v očích mladých. Byla ustavena koordinační skupina ze zástupců ministerstev, akademických pracovišť i neziskových organizací s cílem sladit aktivity k MRR. Z akcí lze uvést Mezinárodní seminář pro podnikatele Slučitelnost rodiny a zaměstnání; mezinárodní seminář Jak budeme zítra žít? Strategie podpory rodin vzhledem k demografickému vývoji v Evropě; výstava vítězných prací soutěže List z naší rodinné kroniky v Domě OSN v Praze.

Podívejme se nyní, jak k těmto problémům a potřebám, a tedy k „teorii rodiny“, přispěli tři univerzitní profesoři MU, i když ve třech po sobě jdoucích obdobích.

Teoretik pedagogiky *prof. PhDr. Jan Uher* (1891–1942) pojednal o rodině v díle *Problém kázně* (s. 163–169). Považuje ji za nejzákladnější společenskou a výchovnou instituci. Vysoce oceňuje typ rodiny před průmyslovou revolucí: „Typická americká rodina žila na farmě nebo v malém městě a byla soběstačná. Hall vypočítal na šedesát řemesel, jejichž prvky se v rodinách prováděly. To ovšem bylo znamenitou příležitostí pro děti, aby se rozvíjely jejich přirozené schopnosti všemi směry. Děti se účastnily i práce rodičův i jejich radostí, nabyly i některé vědomosti z politiky, finančních záležitostí,

navykly kázní a v celku se připravily pro založení vlastní domácnosti. Tak byla rodina východiskem výchovy všestranné. Výhody tohoto způsobu vedení převyšovaly ovšem cenu dnešní školy. – Dnes (20. léta 20. století, pozn. J. S.) byly sociálními poměry četné výhody dřívějšího rodinného života zatlačeny do pozadí, takže se cena rodinné výchovy stává namnoze problematickou.“ Uher upozorňuje na vztah špatné rodiny a kriminality dětí, využívá statistiky Ferianiho (viz s. 165). Nesouhlasí s Platonem a s Bebelem, kteří chtěli nahradit rodinnou výchovu „výhovnými kasárnami“, a trvá na svém názoru: „Přes všechny nedostatky zůstává rodina nejvážnějším výchovným činitelem, nejdůležitější výchovnou společností, jež má v moci zlepšit společenské poměry.“ (blíže Uher, 1924, s. 168–169.)

Etizující sociolog *prof. PhDr. Inocenc Arnošt Bláha* (1871–1960) věnoval problému rodiny spis *Dnešní krise rodinného života*. Pojednává v ní o příznacích, podmínkách, příčinách a následcích této krize, jakož i o její nápravě. Krizí rozumí poruchu základních funkcí rodiny, za které považuje funkci eudaimonizační (pocit životního uspokojení), výchovnou, ochrannou, socializační a reprodukční.

Náprava by podle Bláhy mohla a měla být eugenická („dobrá dědičnost“, založená na kvalitě obou činitelů, mužského i ženského), psychologická (kultura citu atd.) a sociální (technicko-hygienicko-estetická, hospodářská, nový sociální duch v rodině, náprava duchovní a mravní). V nápravě duchovní a mravní: „Běží o to, aby manželské soužití učiněno bylo vztažným k oné filosofii, která dává přednost hodnotám duchovním před hodnotami hmotnými, hodnotám sociálním před hodnotami individuálními. Aby v duchu této filosofie rodina byla spiritualisována (zduchovněna) a socialisována (postavena do služeb veřejných zájmů).“ (Bláha, 1933, s. 103)

Sociolog *prof. PhDr. Ivo Možný* (1932) se rodinou zabývá hlavně ve spise *Moderní rodina. Mýty a skutečnosti*. Pokud se týká manželství: „V dějinném vývoji lze snadno pozorovat, jak se v naší kultuře přesouvá důraz z hodnoty oddanosti k hodnotě nezávislosti (...) Určitá rozumná míra osobní nezávislosti má vést, může vést a vesměs i vede ke zlepšení vzájemných vztahů mezi manžely. (...) Pro svého partnera získáváme na ceně nikoli především tím, že jsme mu bezvýhradně oddáni, ale zejména tím, že jsme mu ve své odlišnosti podnětem, přínosem a výzvou. (...) Snad nejvíce se naše společenské vědomí vzdálilo od tradičního pólu na dimenzi sebeobětování – seberealizace. (...) Člověk, který se obětuje, není hoden obdivu a úcty, ale spíše soucitu a možná i pohrdání: asi je hloupý. Jen jakási dávná paměť nám připomíná slast sebeobětování, ale musíme to tajit, čerpáme-li ji z lásky manželské; sociálně přijatelná je ta slast jen tehdy, máme-li ji ve vztahu k dětem.“ (Možný, 1990, s. 79–83) – Pozoruhodnou myšlenku ke vztahům uvnitř rodiny nacházíme v kapitole *Rodina v sociobiologické perspektivě*:

„Párová vazba žena–muž, jež tvoří jádro párové rodiny, jak ji známe v naší kultuře, má vzhledem k primární vazbě žena–dítě instrumentální funkci: je tu proto, aby ochránila primární vazbu. Je to vazba číslo dvě. Námítka, že jako primární bychom měli vnímat vazbu žena–muž, protože musí předcházet vzniku vazby žena–dítě, neobstojí: předcházet musí souložení, nikoli sociální vazba.“ (Možný, 1990, s. 139)

Zajímavým problémem se Možný zabývá v monografii *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. Proč si zvolil právě toto téma? „Ve dvoukariérových rodinách je tlak na změny tradičních vzorců rodinného a pracovního chování nejsilnější.“ (Možný, 1983, s. 11) Proto v nich často vypukají krize, kdy se nevyřešené problémy se vynoří až o generaci později – překvapivě v deviantním chování jejich dětí. Sociologicky jsou tyto rodiny předmětem zkoumání nejen sociologie rodiny, ale i sociologie práce. Ke zkoumání těchto rodin si Možný vytvořil heuristický model o šesti rolích muže i ženy (manžel a manželka, hospodář a hospodyně, otec a matka, občan a občanka, zaměstnanec a zaměstnankyně, pracovník a pracovnice, kolega a kolegyně). Stal se mu vodítkem k rozboru, uloženého v pěti kapitolách monografie. Dítě v této rodině Možný zkoumá z hledisek socializace dítěte do sféry práce a socializace dítěte do sféry rodiny. Duševní pracovníci si častěji nosí práci s sebou domů nebo se doma na práci pravidelně připravují. Dítě má tedy možnost vidět své rodiče při práci daleko pravidelněji než například dítě svářeče anebo hutníka atd. Možný rovněž postřehl, že mladí lidé v dvoukariérových rodinách prožívají své rodičovství méně intenzívně v období, kdy mají malé děti (dávají je do jeslí, do mateřské školy, nebo mají „paní“) a intenzívněji až ve svém středním věku, kdy jejich děti dosahují už do období dospívání a dospělosti. Z oblastí socializace dítěte do práce a do rodiny zde bylo uvedeno jen něco; výklad profesora Možného je mnohem pestřejší a obsáhlejší. Blíže o obou socializacích na s. 113–127.) Zdůrazňuji, že zvláště tato kapitola je dnes aktuální pro obtížně řešitelný rozpor „kariéra–dítě“.

Redakčně upraveno

Literatura

- BLÁHA, I. A. *Dnešní krise rodinného života*. Praha, 1933.
MOŽNÝ, I. *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. Praha, 1983.
MOŽNÝ, I. *Moderní rodina. Mýty a skutečnosti*. Praha, 1990.
UHER, J. *Problém kázně*. Praha, 1924.

Jiří Sedlák